

Gyárfás Ágnes

HATTYÚ VITÉZ

(Meseelemzés)

A hattyú gyönyörű madár és szépsége a folyamközi kál-szabir nép művészeinek lelkét is megihlette. A víz mindig jelen van a magyar mesehősök életében, s oly mértékben hatott a tudatukra, hogy különböző mesei háttere alakult ki a forrásnak, pataknak, folyónak, tengernek.

A hattyús mesék színtere a tó, a Fertő-tó, Karcsa kis tava, s az erdélyi tengerszemek mellett találtunk hattyús meséket.

Azonnal feltűnt a hasonlóság Wagner Lohengrinje és a magyar Hattyú Vitéz között.

Wagner Richard (1813-1883) nehéz vándor életet élt, de voltak támogatói, műveit is bemutatták, volt megélhetése. Végül 1864-ben a Bajor király meghívására Münchenbe költözött, de a bajorok ellenszenvé elűzte onnan.

Liszt Ferenc szimpátiája végigkísérte felnőtt korát, Wagner második felesége Liszt leánya Cosima volt. Liszt Ferenc önmaga második énjét ismerte fel benne. Wagner átélte az 1848-as forradalmak évében a maga művészi forradalmát, olyan őszintén és hatásosan, hogy Bartók Béla a Magyar Tudományos Akadémián tartott székfoglaló előadásában Wagner életművét elemezve azt mondta, hogy Wagnert felülmúlni nem, csak utánozni lehetett.

Wagnert őszintesége tette vonzóvá. Amikor Árpád-házi Szent Erzsébetről írtam, észrevettem, hogy a Tannhauser tartalmát a tübingiai örgróf család életéből merítette és maga Erzsébet volt a daljáték Elisabetjének mintája, s láttam, hogy Erzsébet tisztasága, szépsége volt az, ami meghattotta, de nem értette meg Erzsébet személyiségének lényegét, a tisztaság és a tiszta szerelem egyazon voltát.

Erzsébet magához tudta láncolni a szerelemmel szeretett férjét és ezt a szerelmet kedvesen, ragyogva, remek életstílusban élte meg. Ettől vált mesehősnővé. Wagner felületesen csak a tisztaságot emelte ki, ezáltal egy drámai naivát formázott meg, de nem Erzsébetet. A Tannhauser forrása a „Wartburgi dalnokverseny” című költemény, amely először mondja el összefüggően a teljes Lohengrin mondát. Ez a költemény emlékeztet

a hősenekre, mert Lohengrin alakját a X. századba helyezi (I. Henrik király korába). Ezek a későbbi források már kapcsolatba hozták Lohengrint a Grál kehely mondájával.

A monda szerint a Grál kehelyben Arimathiai József gyűjtötte össze Jézus kihulló véréét. Ezt az edényt a Mont Salvat hegyén egy sziget közepén erős várban őrzik. Őrei szeplőtlen lovagok, köztük egy az ezüstvértés lovag Lohengrin. Lohengrint itt már Hattyúlovagnak nevezik.

Wagnert elragadta az Ego és „Közlés barátaim számára” című írásában a megismerhetetlen, isteni férfi képével azonosítja Lohengrint. A mintát Zeusz és Szemelé szerelmi történetéből meríti, melyben Szemelé elpusztul, amikor isteni valójában megpillantja Zeuszt.

A népmesék jellemzők, de bátor és megértő hőseket mutatnak be. Wagner misztifikálta a férfias személyiséget. Olymposi magasságba emelte. E mellett a nő ledegradálását nem oldja fel költészete varázsa.

Wagner Lohengrint több forrásból ismerte. Grimmék mesegyűjteménye akkor már közkézen forgott, s abban szerepelt a 12 hattyúról szóló mese a csalán ingecskékkel, melyeket a húguk kötögetett rájuk. Ismerte a középkori mondavilágot, melynek népszerűsítése az ő korában zajlott. Grimmék a mondákat is kiadták.

Ezeket olvasta, de a középkori költemény borongós, titokzatos alakként mutatta be Lohengrint, s ez Wagnert elriasztotta, mint „a katolikus országok templomaiban a faragott és festett szentek”. Ezt a rossz érzést feloldotta az a pillanat, amikor „Lohengrint mélyebb értelem szerint, vagyis a népköltés termékeként is megismerhettem” írta.

Az idézetet az Operakalauzból vettem, s hiszek Balassa Imre és Gál György Sándor kigyűjtésének, s annak is, amit ezután írtak, hogy a Ring komponálása közben egyre kevésbé hatott rá a népköltészet, mert a schopenhaueri filozófia hatása alá került, s egyre inkább eluralkodott lelkén a pesszimizmus.

A Lohengrin az a különleges műve, amelyet népköltészeti hatás alatt komponált.

Arra sehol nem kaptam választ, melyik mese lehetett az az alapmű, amelyre a Lohengrin épült, vagy inkább arra kell gondolnunk, hogy elolvasta a német mesegyűjteményt, amely általánosságban megérintette alkotói vénáját. Észrevette a népköltészet erejét, maradandó voltát.

A német népmesék azonban női ideált választottak, hiszen mint már korábban is írtuk Árpád-házi Szent Erzsébet volt a hősnőjük. Férfi hősök a magyar népmese sajátos alakjai, akik keresik a csodálatos asszonyt szívük szép szerelmét és fel is lelik Tündér Szép Ilonában vagy leányai, komornái körében. A magyar férfi hős alapvetően nem elismert férfi, általában a legkisebb fiú, néha Hamupepejke, szóval meg kell küzdeni az elismerésért is, nemcsak a szerelemért.

Wagner Lohengrinja azonban Tündérkirály, aki „a vizek kéklő tükrén közeledik... Mindenki szívét megbabonázza... az ismeretlen férfi ismét eltűnt visszatérve a tenger habjain honába, mi helyt egyénisége titkát fürkészik”.

Wagnert saját szavai alapján megérintette a népköltészet hatása, eszmei mintáját mégis a görög mitológiából merítette. Zeusz idegen férfi alakjában meghódította Szemelét. Amikor a lány megtudta, hogy egy Olymposi Istent szeret, meg

akarta ismerni isteni valójában is. Ez megtörtént, de a látvány hatása Szemelé életét követelte.

Az Isteni férfi és a földi nő viszonyának tragikum, a nő kárára különleges képlet. Távol áll a népmese világtól. Úgy érezzük, hogy az a folyamat, amely a Turáni legandárium Ilona-Vár, Illavár, Ilion elfoglalásával kezdődött, irtó hatását a 19. századra is kiterjesztette és álságos, költői mázzal igyekezett leplezni. Az érzékelhető, hogy Lohengrin tündérvilágában női jelenlétre nincs utalás, csak szeplőtlen férfiakra.

Wagner magyarázatában ez másként hangzik. Lohengrin azt a nőt kereste, aki nem igényel magyarázkodást, hanem feltétel nélkül szeret, mert „nem a magasabb rendűségért szereti, hanem feltétel nélkül. Nem azért hódolnak előtte alázatos imádatl, mert magasabb rendű, hanem mert szeretik. Mivel nem ezt kapta visszatért felséges magányába”. (159-162)¹

Ez a férfi típus nem népmesei. Hol miben kereshetjük a népmesei hatást, ezt meg kell vizsgálnunk.

A Lohengrin c. német zenedráma a Hattyú Vitéz című Fertő-tó menti magyar népmese egy epizódját dolgozta fel és helyezte történelmi környezetbe.

I. Henrik a törvénytörő tölgy alatt bejelenti, hogy hadjáratot indít a magyarok ellen, s igazságot szolgáltat az elhunyt Brabanti herceg leánya Elza ügyében, aki állítólag megölte öccsét az erdőben. I. Henrik kihirdeti, hogy tegyen a kard igazságot. De senki sem jelentkezik a lovagok közül, aki kockáztatná életét Elzáért.

Elza oda sem figyel, mert énekli álmát, amelyben egy ezüstpáncélos hattyúvitéz jelent meg, aki meg fog érte küzdeni.

Meg is jelent az öbölben hattyú vontatta csónakban Lohengrin, s párviadalban egy csapásra földre terítette ellenfelét.

A királyi udvarban készülnek Elza esküvőjére, de a gonosz Ortrud, a legyőzött vádló (Telramund) felesége elhitei Elzával, hogy jegyese egy jött-ment, ha nem tudják honnan jött, s kicsoda. Elza megfogadta, hogy ezt soha nem kérdezi meg. Az áskálódó szavak hatására mégis megteszi. Ezzel tönkreteszi mindkettőjük életét, ő pár nélkül marad, Lohengrin pedig visszatér a Grál kelyhet

¹ Idézeteim forrása: Operakalauz zenepéldákkal. Balassa Imre - Gál György Sándor. Zeneműkiadó V. Bp. 1956.

őrző lovakok körébe, a szeplőtlen lovakok társaságába. Már jön is érte a hattyú vontatta csónak! Már indul a part felé, hogy beleszálljon, amikor Ortrud felkiált, hogy a csónak nem más, mint maga Gottfried, Elza eltűnt öccse. Megismeri a kis láncról, amit ő tett a nyakára.

Lohengrin imával kéri a Grált, hogy oldja fel a varázst. Erre galamb száll le az égből: meghallgatta Grál Lohengrin imáját. A hattyú láncát leoldotta Lohengrin, mire az újra Gottfrieddé változott. Lohengrin most már galamb vontatta csónakban hagyja el a valódi világot és megy a Grál őrzők távoli honába.

A Hattyú Vitéz című népmese a király házasságát mutatja be. Egy alkalommal midőn feleséget keresett, szarvasünő tűnt elő, s kérte ne lője le, mert ő királylány.

El is vette feleségül, de el kellett mennie a csatába, s feleségét egy vén banyára bízta. A királyné hat iker fiút és egy leánykát hozott világra. Őket a banya kosárba rakta, minden gyerekre tett egy aranyláncot s a fiával kiküldte az erdőbe, hogy ölje meg őket, de a fiú megsajnálta a gyerekeket, s életben hagyta őket. A banya a csecsemők helyére pedig kutyakölyköket tett a királyné ágyába.

Volt egy remete, aki hazavitte a gyermekeket a kalibájába, s felnevelte őket.

Minden nap kétszer jött egy szarvasünő és három évig szoptatta a csecsemőket, azután eltűnt.

A banya megtudta, hogy élnek, s a lányát bízta meg a megölésükkel, de annak is megesett a szíve a tóban úszkáló gyermekeken. Leszedte a nyakukról az aranyláncot, s haza ment. Erre a gyermekek hattyúvá váltak. De csak hatan, mert az elsőszülött a faluban volt a remetével. Volt nagy bánat, mikor meglátták a tóban a könnyező hattyúkat.

A banya eltette a láncokat, de egy láncból poharat öntetett.

Haza jött a király, látta a kutya kölyköket, s törvényt ült, hogy megvívna-e valaki a királynő ártatlanságáért. Nem jelentkezett senki, erre börtönbe vetette. Azonban minden évben kihirdette a párviadalt, de soha senki nem jelentkezett.

Eltelt húsz év, a remete az első szülött fiúnak elmondta édesanyja történetét. A fiú felkerekedett, hazament a palotába és megvívott édesanyja ártatlanságáért. Haza hozták a palotába és elhoz-

ták az erdőből az öreg remetét, aki az ünnepi vacsora után elmesélte a királyi párnak gyermekeik történetét. Megkeresték a láncokat, s mentek a tóhoz. Igen ám, de ott hat hattyú úszkált, láncból pedig csak ötöt találtak, hiszen a banya egyből egy poharat öntetett! Hat hattyúból öt megkapta a láncot. A hatodik fiúcska búsan tovább úszkált a tó vizén.

A leánytestvér nagyon szerette fiú testvérét, s ezért nem teketóriázott, a saját láncát a testvére nyakába akasztotta. A hattyú fiúvá vált, a lányka hattyúvá. Egy arany szalaggal a szájában csónakázta a hattyú a testvérét. Egyszer áthúzta a tó túlsó oldalára, mert a fiú azt álmodta, hogy ott él egy királylány, aki vár rá, s vagy ő lesz a felesége, vagy senki más.

Éppen lovagi tornát rendeztek, amikor a királyfi megérkezett. Volt egy vitéz, akit már-már győztessé akartak kikiáltani, amikor a király megszólalt, hogy várjanak, mert érkezett egy új lovas, vele is meg kell küzdeni. A királyfi emberfeletti erővel megküzdött a királylányért és győzött. Rangos esküvőt ültek, gyermekük is született. Mikor az udvarban elkezdtek sustorogni, hogy a királyfi egy jött-ment, mert nem tudják kicsoda.

A királyné megkérdezte, honnan jött, hová való a férje. A királyfi sírva válaszolt, hogy e kérdés miatt távoznia kell. Hattyú királykisasszony testvére áthúzta a tavon és az otthoni palotában örömmel adták hírvil, hogy megtalálták a poharat! Gyorsan láncot öntöttek belőle, s ráakasztották a hattyú nyakára, ki azonnal visszanyerte királykisasszonyi alakját.

A királyfi 300 lovas vitézzel ment el feleségéért és kisfiáért. Hazatértek, ahol már a többi fiú lakodalmát ülték, folyt a bor Hencidától Boncidáig.

Ezt az utolsó két epizódot dolgozta fel Wagner a Lohengrinben, de belekomponálta a férfi Ego fölöttes én fogalmát. Emiatt tartalmi hasonlóságot ugyan felismerünk a két mű összevetésekor, de szellemiségük különböző volta szinte lényegtelennek teszi a tartalmi elemeket. Ugyanis a réges-régi meseelemek örök életűek, ezeket szedik elő az írók, mert az olvasottság, a műveltség ezt diktálja. A lényeg az, hogy milyen szellemmel tölti meg a hagyomány őrizte epizódokat.

Wagner a narcisztikus, elvonuló férfit fogalmazta meg a Hattyú vitézben.

A magyar népmese az édesanyja becsületéért párviadalt vállaló hőst mutatja be, s a család férfi tagjainak a gonosz legyőzésében vállalt hivatását.

A Hattyú vitéz címszavai: *ünőszarvas, kutyakölykök, remete, banya, kehely, hattyú, ezüstlánc, aranyszalag, párviadal*.

Ünőszarvas egy csodaszép nő előképe. Szépsége, mozgása, arányos teste vonzó képet fest elénk. Szarvas volta teszi lehetővé, hogy túlnőjön az ármányon és szoptathassa gyermekeit.

A magyar eredetmonda ismeretlen eleme a gyermekeit szoptató szarvasünő. Amikor az Aranyhajú királyfiak c. mesét elemeztem, megmutatta magát a csillagos ég és egy mese keretében bemutatta a Nyilas az Orion csillagképek, a Szíriusz és a Kis és Nagy Kutya csillagképek, az Egszarvú és az Ikrék kapcsolattrendszerét a magyar világ égi képét.

Itt nem az a cél, hiszen nem két fiúról és nem két kutyakölykről szól a mese, ezért nem felel meg az égi képnek. Az ünőszarvas, mint a királyi család anyja, s hét gyermeke egy későbbi világ meséje, amikor a hetes szám megjelent a hét vezér körében is és az államszervezet megalkotásában is vezérszám maradt.

Emese és a Turulmadár mítosza a Nagyszentmiklósi aranyelet kancsóin maradt fenn. A madár másféle szerepkört kapott a mesékben. A szarvas, mint anya, aki hét gyermeket szoptat mesés eredetmonda, s a turániak népes voltát idézi. Azt a kort, amikor már sokan voltak és életmódjuk szorosán összeforrt egy tóval.

A szarvasünő tejúti állat. A kál-szabirok is szarvas vonulást képzeltek el a Tejút csillagai között. A Plejádok hét csillaga rendszeresen szerepel a mesében. Ne feledjük, hogy a Vérszerződés kötésén hét egyenlő rangú férfi választotta ki vezérül Álmost. Az égen lépegető szarvas szépsége stabil mese elem és a turáni nép minden nemzetségét megérintette. Emese álma viszont az a monda, melyet a krónikák őriztek meg. Így elmondhatjuk, hogy számos eredet történetet ismerünk, hiszen a tündérmesék hősei gyakran szűzen születtek, s valamennyinek köze volt egy-egy lélekállathoz. A szarvasünő a nemzet egyetemes megerősödésének állata volt, s tartósan megma-

radt. Kifejezi a rokon keresés mozzanatát is „A tó másik oldalán”.

A királynét börtönbe zárják, ellentétben az aranyhajú királyfiak édesanyjával, akit derékig földbe ástak. Ezzel fejezték ki a Szíriusz fél éves tündöklését és fél évig tartó alászállását. A Hattyúvitézben a börtön Szíriusz magára hagyott, boldogtalan állapotát jelenti. A fiatalasszonyok kiszolgáltatott voltát, akiket öreg banyák mesterkedései zaklatnak és aláássák sorsukat. Akik bánatosak, mert elmegy a férjük a csatába, meg akkor is, ha hazajön...

Itt az idő mintha megnyúlt volna. Szíriusz bánatos ideje több mint 20 évre hosszabbodott. Nem a kozmosz pontos körvonalazódása a cél, hanem az, hogy mire megy a világ, ha a szarvasünő királynét elzárják. A nő megbecsülése nélkül működő társadalom széthullik, a banyaság uralkodik el. A hazatérő férj boldogtalan, a gyermekek eltűntek, csak a kutyakölykök rohángásznak a palotában. A gyermekek sorsát is a banya irányítja, illetve rontja. Halálra vannak ítélve. Hattyúsorsuk, embersorsuk váltása újjászületések sorozata azért, hogy lélekben bölcsébbé válva beteljesülhessen királyi küldetésük.

A mesékben nem szokás évszámokat emlegetni, a húsz év említése konkrétum, nem igazán mesei elem, inkább hősének. Miért került bele mégis a Hattyú Vitéz mesébe? Mert hosszú idővallumot akartak érzékeltetni. Talán azt, hogy a királyné rabsága sokáig tart. Mivel azonban a mese végén felszabadul, reményt is sugall, hogy egyszer vége lesz a Gonosz hatalmának. És nem mesében elmondott hősének a valódi műfaja.

Szíriuszt a Boldogasszonnyal azonosítja a magyar nép. A Boldogasszony a magyarok királynője, így rámutat a mese, hogy ő van rabságra ítélve. Amíg a „legidősebb fiú” meg nem vív érte, addig valamennyien alárendelt sorsot élünk meg. Legfeljebb az elit képviselője a király kóvályog álszabadságban egyedül a palotában. Társai a banya műveként oda került kutyakölykök.

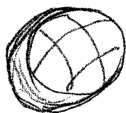
A Boldogasszony felszabadítása királynői sorsába való felemelése oka és következménye a fiai sorsának. Mindnyájunk boldogsága az ő megbecsülésével függ össze.

Szarvasünő a Boldogasszony lélekállapota, egy vele. Ezért tudja táplálni népét, rabságában is.

Remete, aki kalibában lakik. Az Aranyhajú királyfiak c. mesében is szerepelnek remeték: Szent Péntek, Szent Szombat, Szent Vasárnap. Ők segítik a fiúkat a Nap háza felé vezető útra. A remete mindig segít, jó tanácsot ad. A mesében való szereplése olyan természetes, mint a táltos csikó, a griff madár, a róka, vagy a sárkány. Tehát réges-régi. Az ősi korok palil, pabil pateszi rendjének tovább élői, az újabb évszázadokban ők képezték a pálos rend szerzetes tagságát. Az aranykorban Orion szervezte őket a Boldogasszony védelmére, kultuszának gyakorlására, megőrzésére. Ez az égben szervezett királyi papság túlélte az évezredek és a mesékben ma is él. Sajnos csak mesékben, mert a valóságban a Habsburgok megszüntették a pálos rendet.

A remeteség időt és teret átívelő létforma. A lélek töltekező állapota a szentség megértésének, átélésének pillanata. Az a szint, amikor a magány nem öncél, hanem a szeretet és a jószág magvak szétosztásainak módszertani stúdiuma. Az az idő, amikor Jézust mesterként alázattal elfogadva felkészülünk arra, ami a MAG népének feladata: a Jóság és Szeretetművek világhálózatának kiépítésére.

A remeték Thébai Szent Pál utódai a krisztusi tanítások sértetlen továbbadói. Az évszázadok alatt mindig barlangokban és a barlang elé állított leveles-gallyas-folyondáros kalibákban éltek. Melkizédek rendjének rítusát őrizték: révültek, tanítottak, gyógyítottak, kereszteltek, áldottak. Szent Mihály napján bementek a városba és a gyermekeknek kis kenyérbéket (pogácsa) osztogattak. Ennek tetejét bevagdosták MAG jelkép formájára. A gyerekek a ropogós kockákat vidáman rágcsálták.

Minden gyereket megáldottak, akik megköszönték az áldást, s az év folyamán rendre tejet, túró, vajot hordtak ki a remetéknek a kalibához. Ez az életmód Thébai Szent Pál örököseit illette meg. Őt holló táplálta, naponta egy fél kenyeret hozott számára a csőrében. Amikor Szent Antal meglátogatta egy egész kenyeret hozott, hogy ő se éhezzen. Ezt a példát megértették a Szent Remete eszméi szerint élő turáni nemzetségek és a remetét táplálták, idős korukban ápolták. A mikor a királyi gyermekeket magához vette a remete, a

Boldogasszony szolgálatát látta el. Tudta, hogy az ő méhének gyümölcsei és lelki úton tartotta vele a kapcsolatot.

Banya

A banyaság a sokarcú női minőség kristályformájának egyik oldal-lapja. A banya látszólag rosszat forral, de tettei a hősök próbatételeit készítik elő.

A banya tudja, hogy a gyermekeknek jobb, ha a remete neveli őket, és nem édesapjuk a király, aki szarvasünő képében megjelenő feleségét csak szépségéért vette el. Aki képes volt a feleségét börtönbe zárni, mert nem bízott a tisztaságában.

A banya bölcsessége gonoszsnak álcázva jelenik meg. Ő nem emberi jelenség, hanem a Sors eszköze. Ezért a legtöbb mesében azzal büntetik, hogy kiutasítják az országból. A banya szerepét és módszereit az Aranyhajú királykisasszony (MBE 2000) c. mese elemzésében részletesen kifejtettem. A banya magatartása, stílusa megtanít a gonosz módszereire, hogy védekezhessünk, ha szükséges.

Itt a Hattyú Vitézben feltűnik, hogy nincs jól megszerveve a gonoszsnak-mű. A banya fia és lánya szabotálja a munkát, egyikük sem öli meg a gyermekeket. Rossz az értékörzés rendszere is a banyánál. Az aranyláncokat a királyi ház tagjai könnyen megtalálják. Arra is fény derült, hogy hova lett az utolsó lánc. Megtudták, hogy a banya poharat öntetett belőle. A pohárból kellett újra láncot önteni. A banya gonoszsnakának nincs konkrét oka. Mint egy kóros góc a szervezetbe úgy épül be a családi fészekbe a gonoszsnak. A banya bábának álcázza magát, így jut a szarvasünő Boldogasszony intim környezetébe, s így sikerül a csecsemőket kutyakölykökre cserélni.

Párviadal

A párviadal szokása a történeti korban alakult ki. Korábban, az Aranykorban erre nem volt szükség. A férfiak becsületpróbája volt a lovon vagy gyalog szerrel vívott küzdelem. A lovagrendek kialakulása során a lovagoknak kötelességük volt párbajra hívni azt, aki egy hölgyet megsértett. A Gesta Romanorum (Magyar Helikon 1975.) c. középkori elbeszélés-gyűjtemény sokoldalúan bemutatja a duellum szokásának árny- és fény oldalát. A lovagnak kötelező volt a gyengék

védelme és a nők megbecsülése. A női becsület érdekében kardot emelni dicsőség volt a lovag életében. Minket a „párviadal a mesében” kérdés a magyar hősének szempontjából érdekel. Tudományos tény az irodalomtörténetben a hősének hiánya a régi magyar irodalomból, népköltészetből.

A hősének tartalmilag színes.

A teremtéstörténettől az eredetmondán át leírhat nagy eseményeket, csatákat, érdekes történeteket, melyben a lovagi torna vagy a spontán párviadal a történet kulcs eseménye. Ilyen történet sok van a magyar kultúrtörténetben, mégsem tekintik hőséneknek. A Szent László legenda országosan ismert hősmonda. Képi eszközökkel bemutatják az Árpád-házi királyok korának templomai, kápolnái. De leolvasható a Lehel kürtjének folyamatábráiban is. Rostás László szépen mesélte a képsor alapján a hősének eseményeit. A folyamközben kis táblákon elhelyezett rajzos, vésetek sorában foglalták össze Inanna földre szállásának, légi katasztrófájának, és megmenekülésének történetét. Keret király meggyógyulásának novellája egybe esik a gyógyítás istennőjének teremtéstörténetével. Ezt egy határkő (budurru) négy oldalára karcolták be. Képekkel és szöveggel (képjelírással) pontosítva azt a tényt, hogy a gyógyulás égi kelyhe az Istenanya kezében van.

A párharc a férfi hősök korának eseménye a hosszabb elbeszélő műfajban: azért hősének a műfaji elnevezése. Ezt a nevet a 19. században foglalmazták meg, azelőtt az énekmondók énekeket énekeltek. Ennek nő vagy férfi lehetett a főszereplője. Emese álmát annyira tisztelték, hogy Álmos fejedelemmé választásánál meghatározó jelentőséget kapott.

A 19. sz. pozitivista, német, porosz bölcsőből eredő irodalomszemléletében nem volt helye a női elvű magyar írásos, rajzos vagy szóban megőrzött szépprózának, elbeszélő éneknek.

Mi pedig azt mondjuk, hogy az ilyen mesék, mint a Hattyú Vitéz, vagy a Háromvadas királyfi, vagy a Vén szolga, melyek a Sánta Harkály c. meséskönyvben olvashatók mind a férfi hőst felmutató középkori hősének magyar megfelelői, mert

- férfi hősookról szóló regényes eseményeket mesélnek el,
- férfias párviadal, lovagi magatartás a történet fontos eleme,

- mert minden a nők becsületének érdekében történik,
- és mert mindez szép, ritmikus prózában maradt fenn bármikor lantkíséret mellett énekelhető formában.

Ebben, hogy ez fennmaradt meghatározó szerepük volt a *táltosoknak, harsányoknak, igriceknek, regölőknek*, akik minden magyar gyermeket kiműveltek az énekmondásra. Ennek a nemzet minden tagjára kiterjedt nevelő munkának köszönhető, hogy élnek a meséink, hogy egyetlen nemzet sem rendelkezik ilyen mesekinccsel, s hogy ezt ma is éltetik a mesemondók és szülők. A hősének Magyarországon élő irodalmi műfaj, amellyel még ma is kiművelhető az erkölcsös férfi karakter. A 19. században az irodalmárok nem látták meg a fától az erdőt. Olyan „primitív eposzt” kerestek, mint a Kalevala, vagy olyan értelmetlenül hősködő férfiak után kutakodtak, mint Aeneas. Az igazi lovagi erény őrzői a magyar népmesék, amelyekben nincs értelmetlen vérontás és azért győz a jobbik, mert ő a jóság hordozója.

A párviadal fogalma tehát a mesék azon csoportjára vonatkozik, amelyben a középkorra is jellemző lovagi küzdelem szokása maradt fenn, de a mese hősi elemeibe illesztve.

Lánc, szalag, kehely

A turáni nép sorsa az egymást megváltó önfeláldozó szeretet. A hattyúvá vált gyermekek közül egy nem tud visszaváltozni emberré, mert a banya az ő *láncából* kelyhet öntetett. A leánytestvér annyira megsajnálja testvérét, hogy saját láncát nyakára akasztja és maga választja a hattyú sorsot.

A Banya a végzet. Hiszen maga készíti elő a vesztüket, de a láncsal megmentésüket is.

Mit jelent a lánc és a kehely viszonya. Oda-kötöződik az ember a rászabott világhoz, mégis ha nyakába teszik a láncot vállalnia kell az ember sorsot, pedig mennyivel szebb hattyúnak lenni! A rabláncból öntött kehely az örökélet jele. Az ember nem tud ezzel mit kezdeni, újra láncot csináltat belőle, hogy a hattyúsorsot embersorsra változtassa.

Valóban boldog volt a hattyúsors? Hiszen véletlenül a megváltott fiúnál volt egy aranyszalag,

amit a hattyúvá vált húga szájába vett, s a fiú úgy húzatta át magát a tó másik végébe.

Ha ezüstlánc, ha aranyzalag minden „rabul ejt” amit a nyakunkba veszünk. Az önfeláldozó nővér átadta a maga láncát testvérének, s hattyúvá változott, s ezután aranyzalaggal a nyakában húzhatta a csónakot, amely a bajvívás a lovagi lét és a házasság öblébe vitte a fiút.

És ez így ment egyik partról a másikig, mert újra vissza kellett húzni, hogy a fiú megfeleljen otthoni küldetésének is a családi rend helyreállítása terén.

A hattyú a tavak tündére. Szépsége elkápráztat, hangtalan madár, előkelő és megközelíthetetlen. A hattyú a földi világ madárnak álcázott angyala. A hat fiú és a kislány angyalian tiszta lény volt, hiszen a bűnös palotából eltávolította őket a banya, rossz szándékkal, de egy remete nevelte fel őket. Tejük is volt, mert szarvas-űnő szoptatta őket. Olyan, mint egy eredetmonda. Wagner Richardot mindebből a hattyú vontatta bárka képe ragadta meg és a legkisebb fiú lovagi kalandjai, házassága.

A magyar mese tragikus, bölcseleti tartalmat tár elénk arról, hogy az életünk minden újraszületéssel megújítja rablétünket. Függyön rabtartásunk láncon, vagy szalagon, mindenképpen húzni kell a csónakot. Pedig készen van a kehely, az öröklét pohara, de ezzel nem tud az ember mit kezdeni. Az emberi sors nem az öröklét, hanem az örök erőpróba. Lánc, szalag, bajvívás, embersors, hattyúsors.

A hattyú mese réges-régi magyar mese, a pecséthengerek korában is megvolt az előtörténete.

Colon Dominique 925. ábra

Al Hiba (Lagash) Iraq

Berlin VA 2096. Clorite 3,4x0,9 cm. Moortgat 1940

No 247. Period III B

A kerek pecséthenger görgetésével végtelené válik a hattyúk vonulása, de a magasból jövő csengőhang is! Lehet, hogy a csengőhang és a szépség együttműködése, s maga a múló pillanat az öröklét, csak még nem vesszük észre.

A csengő melletti hullámvölgyben ízlésesen, de félre nem érhető módon formázták meg a (g) eme ~ anya szót, összevonva a hattyúsorsot a női hivatással.

A leánytestvér levetette a láncot, s átadta férfi testvérének, hogy viselje ő, s tudat alatt a leány a hattyúsorsban a regulák nélküli boldogságot választotta, vagy úgy hitte, hogy ő ezt választja. Számára a hattyúság életmódja és elemi szabályai vonzóak voltak, tetszettek neki. Választásánál motiválta a még hattyú fiútestvére bánata, mert látta, hogy a kedves bátyja boldogtalan. De azt is tudta, hogy ő maga hattyúként boldogabb lesz, mert lelke mélyén erre vágyott, a független létre. Ne feledjük, hogy a Tellói Nagyboldogasszony jelzője „független, mint a víz”. Ez tudatalatti munka volt a leány lelkében a testvéri szeretet őszinte érzelmével ötvözve. Nem kellett a lánc, hát volt a fiúnál egy aranyzalag. Ezt a szájába véve csónakázta fiútestvérét a tavon... egyik partról a másikig.

Ennél plasztikusabban nehéz lenne leírni a sorozatos újjászületések láncolatát, a nő és a férfi elrendeltetését e láncsorban. A magyar hősnének nem öncélú mesélgetés, hanem bölcseleti tartalmak őrzését és átadását felvállaló irodalmi műfaj.

A Lohengrin és a Hattyú Vitéz összevetése nem arra a kérdésre kíván feleletet adni, hogy melyik hatott a másikra, hogy melyik volt az eredeti, mert megítélésünk szerint másként kell a műveket elemezni. Úgy, hogy létezett egy őskép egy réges-régi epizód, melyet a hattyú szépsége teremtett. Ezt az ősi történetet ötvözte zenedrámába Wagner és mondta el meséiben a magyar géniusz.

A két mű erkölcsi üzenete különböző. Wagner a férfi magány fogalmát misztifikálta. A népmese a lélek újjászületésének elkerülhetetlen voltát ötvözte egy mesés lovagvilágba. A 20 év óriási idővallum. A Tejútól lépkedő ünőszarvas házassága, szülése, a csecsemők táplálása, a remete önzetlen feladatvállalása az eredetmondák mítoszi aranykódéből léptek elénk. A fiúk párviadala édesanyjuk becsületéért, s a királykisasszony ke-

zéért a középkori hősénekek műfaji megfelelői. A hattyúsors-embersors, a lánc, a szalag és a pohár szimbólumával kifejezhető életprogramokat a bölcsélet eszmevilága hivatott megválaszolni.

A Lohengrinben is a banyaság motiválja a házaspár sorsát, ugyanúgy álnok hízelgéssel közelíti meg Ortmund Elzát, mint a banya a szarvasüő királynét. Elhintik a kételkedés magvát. A banya a király lelkét mételezi, Ortmund az Elzát.

A gyermek mindkét műben egy lánc elvesztése során válik hattyúvá. Wagnernél a fiú (Gottfried) tesz szolgálatot a nővérenek és hozza el a lovagot, a mesében a leányka viszi hattyúként a királykisasszonyhoz testvérét.

Wagner egy égből megjelenő galambbal oldja meg a csónak vontatásának gondját Lohengrin távozásakor. Ez afféle Deus ex machina. (Az égiek beleavatkoznak a történetbe).

A magyar mese szerkezeti váza tökéletes, mert nem az események irányítják a történetet, hanem a bölcséleti tartalom az eseményeket. A bölcséleti mondanivaló szimbóluma a lánc és a pohár. Ezek Wagnernél különváltva egymástól függetlenül léteznek.

A lánc és Gottfried sorsa összefügg, s a lánc levételével megoldódik. Nincs folytatása. A kehely, a Grál misztifikáció. Nagy kérdés, hogy Lohengrin hogyan imádkozhatik a Grálhoz, ha azt a földön a Mont Salvat hegyén őrzik? Csak nem a

magyar népi imádságnak van igaza, mi szerint Jézus szent vérét „az angyalok fölszedik, Glorilomba beteszik, és a Mennybe felviszik?”

A magyar népköltészet azért megunthatatlan, mert mindig igaza van. Ezért söpörte le a maszlagos áltudomány a magyar irodalom asztaláról, mert nem tudott vele mit kezdeni. A népköltészetben ugyanis a lánc és a kehely a földi lét és az örökkévalóság szimbóluma az ember sorsvállalásának kényszerét és szabadságát közvetíti.

Mi jobb a hattyúsors vagy az embersors? A hattyúsors szabad, független... valóban az? Hiszen a fiú testvérénél véletlenül van egy aranyzalag, amit a hattyúlány a szájába vesz és húzza a csónakot. Úgy látszik, megvan határozva a dolgunk nemcsak itt a földön, de az örökkévalóságban is! Itt nem lánc, hanem aranyzalag a kantárunk, de húzni kell a csónakot.

Miután az énekmondó elmondta a „mesét” egy hatalmas hét személyes lakodalommal fejezte be szavait, mert a zene, a tánc és a dínom-dánom közben a magyarok bizony, eltűnődtek a mese képein.

A két mű összevetése rávilágít a kétféle életfelfogás módjára. A magyar mesemondó és a hallgatói egységes erkölcsi parancsot hordoztak szívükben, azt, amit őseiktől, azok pedig a Teremtőtől örökölték. Ez az erkölcs érvényes a dimenziális világra, a földre is, a többire is. A kötelességvállalás minősége különböző lehet. Itt lánc, odaát aranyzalag. A csónak viszont ugyanaz.

A mi dolgunk pedig az, hogy vállaljuk el magunkat, vegyük észre, hogy az őseinktől örökölt erkölcs továbbadása végett vagyunk a világon, és cselekedjünk ennek érdekében. A világot elsősorban nem a szétáradó tömegek teszik tönkre, hanem a Gonosz igazi módszere, hogy kultúr-mázzal keni be magát, bábának álcázza a banyát, s a boszorkánymesterek kenetteljes ájtatosságának bedől minden jóra való lélek. Tenni kell a jót és szólni kell az igazat. Mert az, aki nem született azzal az ősi erkölcsi „kategóriával”, amivel a magyar táltosok rendelkeztek, még megteheti, hogy elhiszi amit üzentek. Ez a hit igazi feladata. Jézus is így gondolta. Hivatkozom az Új Testamentumra.

Az emberek 2000 éve igyekeznek megtalálni a hit végcélját, ez azonban csak akkor sikerülhet, ha azok, akik tudják továbbadják a táltosok

meséinek erkölcsi üzenetét, azok, akik őseik lélekfordozói, és tudják, hogy a lelkük mélyén működő isteni erkölcs az emberi lélek szabadságának kulcsa, a jószág és szeretet szellemében teremtett világ fennmaradásának egyetlen esélye, ha ezt az erkölcsöt gyakorolja. Akinek lelkében működik annak kötelessége tovább adni. Egyrészt, hogy felébressze azt, akinek a tudattalan mélységében ugyanez szunnyadozik. Másrészt, hogy aki ennek hiányában, de világra jött, higgyen, s így „ha meghal is élni fog”. Ugyanis Jézus ugyanezt tanította. Jézus tanítása visszacseng a népmeséinkben.

Karácsony estéjén és az év minden napján csak mondjátok, mondjátok, mondjátok Jézus fé-

nye látófa a Teremtő felé vezető út mentén. Áldott Békés Napokat és Ünnepeket kívánok kedves mindnyájatoknak.

HATTYÚS MESÉK

Üveg király lánya (74-86. old.) Király virágoskertje, karcvai népmesék. Gyűjt. Nagy Géza Akad. k.

A tizenhárom hattyú (149-157. old.) Benedek Elek összes meséi. I-III. köt. Szukits K. 1929. Reprint

Hattyú vitéz (II. 251-256. old. Benedek Elek i.m.) (Lohengrin)

Kondás Jankó (II. 443-449. old.) Benedek Elek i.m.

Halász Józsi (II. 259-265. old.) Benedek Elek i.m.

HATTYÚ VITÉZ²

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egy öreg király, s annak egy dali szép fia. Meghal az öreg király, a királyfira marad az ország, de nem volt felesége. Gondolja, elmegy világot látni, benéz ide is, benéz oda is, majd talál magához illő feleséget.

Amint megy, mendegél egy rengeteg erdőn keresztül, meglát egy szép fehér szarvast. Lepakja válláról a nyílát, megcélozza a szarvast, de az megszólal:

– Ne lőj meg, királyfi! Nem vagyok én szarvas, a tündérr királyné változtatott azzá, mert szebb voltam, mint az ő leánya. De ha valaki feleségül venne, ismét leánnyá változom.

Mondja a királyfi:

– Hát csak gyere ide! Ha csakugyan úgy van, amint mondod, szebb vagy a tündérr királyné leányánál, feleségül veszek.

A fehér szarvas erre megrázkódott, s egyszeriben olyan szép leány lett belőle, hogy a napra lehetett nézni, de rá nem.

Hazaviszi a király a szép leányt, papot hívat, megesküsznek. Hét hónapig tartott a lakodalom, aztán éltek nagy békességben, mint két gerlicemadár.

Hanem egyszer mi történt, mi nem, a királynak háborúba kellett mennie, s a feleségét rábízta az ő vén dajkájára, aki huncut boszorkány volt, de a király arról nem tudott semmit.

Hát halljatok ide, mi történt! Az történt, hogy míg a király odavolt a háborúban, az isten hat fiúval s egy leánnyal áldotta meg a királynét. De a vén boszorkány, még mielőtt a királyné láthatta volna gyermekeit, ellopta azokat, s hét kutya-kölyket tett helyükbe.

Volt a vén boszorkánynak egy istentelen rossz fia, annak a kezére adta a hét gyermeket. Kiküldte vele az erdőbe, hogy ott ölje meg őket. De mikor a legény a gyermekeket letette a földre, s kihúzta a kardját, hogy megölje, a gyermekek olyan édesen mosolyogtak rája, hogy még ennek az istentelen legénynek is megesett a szíve rajtuk, s nem volt lelke, hogy megölje őket!

Hazament a legény, s azt mondta az anyjának, hogy megölte a gyermekeket.

Lakott ebben az erdőben egy öreg remete, az megtalálta a hét gyermeket, fölszedte a köpenyegébe, s bevitte a kalibájába. Ott szépen lefektette egymás mellé, s jött mindjárt egy fehér szarvastehén, az megszoptatta a gyermekeket, s három esztendeig odajárt minden nap, minden éjjel a szarvastehén, szép sorjában a gyermekeket szop-tatta. Mikor aztán akkorára nőttek, elbúcsúzott tőlük, s eltűnt a sűrű rengeteg erdőben.

² Benedek Elek: Világszép Nádszál kisasszony és más mesék. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest. 1960.

Telt-múlt az idő. A gyermekek már hétesztendősek voltak, s honnét, honnét nem, a vén boszorkány megtudta, hogy élnek. Volt a boszorkánynak egy leánya. Most azt küldötte ki az erdőbe, s meghagyta neki, hogy ölje meg a gyermekeket, s vegye le nyakukról az ezüzláncot. Mert hogy szavamát össze ne keverjem, mikor a gyerekeket elküldötte a fiával, egy-egy ezüzláncot akasztott mindegyiknek a nyakába.

Kimegy a leány az erdőbe, s hát amint megy, éppen akkor fürdik egy tóban a hat fiú közül öt, s a leánya. Nézi, nézi a leány a gyermekeket, de ennek sem volt lelke, hogy megölje őket, olyan szépek, olyan kedvesek voltak. De a nyakukról levette az ezüzláncot, hazament az anyjához, s azt hazudta, hogy megölte a gyermekeket.

Hát ahogy levette az ezüzláncot a gyermekek nyakáról, csak hallgassatok ide, mi történt! Mind a hat gyermek egyszeriben hattyúvá változott.

A legidősebb királyfi odavolt a faluban a remetével, s mikor visszajöttek, keresték mindenfelé a gyermekeket, kiabálták a nevüket, de nem találták sehol. Mennek a tóhoz, hát ott úszkál hat hattyú, tátogatják a szájukat, mintha akarnák mondani: látod, látod, mivé lettünk – s hullott a könny a szemükből.

Eközben a király hazajött a háborúból, s mondják nagy bánatosan, hogy mi nagy szerencsétlenség történt: gyermek helyett kutyakölykökkel verte meg az Isten. Hej, istenem, megszorodott a király! Nem tudta, mit csináljon. Az egyik azt mondta, hogy a királyné ártatlan, a másik azt

mondta, hogy bizony nem ártatlan. Az egyik azt mondta, hogy a királynét elevenen kell elégetni, a másik azt tanácsolta, elég lesz, ha tömlöcbe vetik.

Fájt a király szíve, majd meghasadt, de addig beszéltek a fülébe, hogy a királynét tömlöcbe vettette.

Telt-múlt az idő, eltelt húsz esztendő. Akkor az öreg remete elmondta a legidősebb királyfinak, hogy az erdőben mint találta meg. Hogy királynak a fia, s hogy mi történt az édesanyjával.

Nem volt maradása a királyfinak, indult a hazájába. Éppen akkor ért a király udvarába, amikor a király kihirdettette, hogy akar-e valaki megverekedni ezzel s ezzel a herceggel, aki most is azt állítja, hogy a királyné bűnös volt.

Hiszen hirdethette ország-világszerte, egy vitéz sem húzott kardot a királyné mellett. Ment a királyfi, s jelentette, hogy ő megverekszik életre-halálra. Először kardra mentek, de csak egyszer csaptak össze, mind a kettőnek a kardja kettétört. Aztán mentek buzogányra, s a királyfi úgy fejbe vágta az ármányos herceget, hogy gonosz lelke mindjárt kirepült.

A királyfi egyszeriben ment a király színe elé, s elémondott mindent, ahogy történt. Mutatta nyakán az ezüzláncot. Hogy ilyen lánc volt a többi testvérének is a nyakán. De mikor elvették, hattyúvá változtak, s vissza sem változnak igaz képükre, míg az ezüzláncokat elé nem kerítik, s a nyakukra vissza nem teszik.

Hej, uramistenem, örült a király! De szörnyű haragra is lobbant. Megfogatta a vén boszorkányt, eléadatta az ezüzláncokat, akkor aztán a testét kétfelé vágatta, s a vár kapujára kiszegette.

Azalatt kihozták a tömlöcből a királynét, s elhozatták az erdőből az öreg remetét is. Aztán indultak mind az erdőbe ahhoz a tóhoz, ahol a hat hattyú szomorkodott.

Hát amint odaérkeznek a tóhoz, úsznak a hattyúk feléje nagy örömmel. Kinyújtják a nyakukat, hogy tegyék rá az ezüzláncot. S uramteremtőm, akkor veszik észre, mikor ötnék a nyakára tették a láncot, hogy a hatodik lánc hiányzik. A legkisebbnek, aki fiú volt, nem jutott lánc. A többi négy fiú s a leány visszaváltozott igaz képére.

De lett erre nagy, erős szomorúság. Kérdik ettől is, attól is, vajon hová lett a hatodik ezüzlánc. Eléáll egy inas, s jelenti:

– Abból a vén boszorkány ezüstpoharat csináltatott.

A hattyúnak maradott királyfi nagy búsan visszaúszott a tó közepébe. A király s a királyné a többi gyermekével keserves sírás közt visszament a palotába. Keresték mindenütt az ezüstpoharat, tűvé tették a palota minden zegét-zugát, de nem találták. A királykisasszony mindennap kiment a tóhoz, mert ő legjobban sajnálta a testvérét, s egyszer mit gondolt, mit nem, kiakasztotta a nyakából az ezüstitlancot, a hattyúnak a nyakába akasztotta, s abban a szempillantásban hattyúvá lett a királykisasszony, a testvére pedig visszaváltozott igazi képére.

Mondja a királyfi a hattyúvá lett királykisasszonynak:

– Köszönöm, hogy megváltottál. Ne félj, nem hagylak soká hattyú képében.

Volt a tó partján kikötve egy csónak, abba beleült a királyfi, s kérte a hattyú királykisasszonyt, hogy húzza el a tónak a túlsó partjára. Ott van egy vár, abban lakik egy királykisasszony. Az lesz az ő felesége, vagy senki ezen a világon.

A királyfinak volt egy aranypántlikája, azt a csónakhoz kötötte, a hattyú királykisasszony a szájába fogta az aranypántlikát, úgy húzta a testvérét, Hattyú vitézt. Szépen odahúzta hattyú királykisasszony a tó túlsó partjára Hattyú vitézt, s hát éppen akkor érkezett a vár udvarába, amikor tele volt az udvar királyfiakkal, hercegekkel, hogy megívjanak a királykisasszonyért. Volt egy közöttük, aki mindenkit legyőzött, s éppen szólni akart a király, hogy neki adja a leányát, amikor megpillantotta Hattyú vitézt, s mondta:

– Várjatok egy keveset, imhol jön egy vitéz.

Kiáll Hattyú vitéz azzal a híres vitézzel, összevágna, hogy ég-föld megrendül belé. Viaszkodnak egy órát, kettőt, s az lett a vége, hogy fűbe harapott az a híres vitéz.

Mindjárt megtartják a lakodalmat, s ott marad Hattyú vitéz a várban. Eltelik egy esztendő, eltelik kettő, már egy szép kicsi fiuk is volt. Akkor elkezdenek suttonni az udvarbeliek, hogy azt sem

tudják, ki fia-borja ez a Hattyú vitéz. Hátha valami ágrólszakadt jövevény. Addig súgnak-búgnak, addig beszélnek, hogy a felesége is megszólítja Hattyú vitézt.

– Ugyan bizony, lelkem, uram, nem mondanád meg, honnét, miféle országból hozott téged a hattyú azon a csónakon?

Sírva fakadt Hattyú vitéz, s mondta a feleségének:

– Jaj, lelkem, feleségem, miért kérded ezt tőlem? Most már nekem nincs itt maradásom. Te özvegyen maradsz, kicsi fiam árván. El kell mennem, s a jó Isten tudja, térek-e még vissza.

Hiába sírt-rítt az asszony, elbúcsúzott Hattyú vitéz, keserves sírás közt otthagya feleségét, kicsi fiát, ment a tóhoz. A hattyú királykisasszony szépen odahúzta a csónakot a tó partjára, beleült Hattyú vitéz, vitte a csónakot szép csöndesen, s meg sem állott, meg sem pihent, míg a tónak a túlsó partjára nem ért.

Hazamegy a királyfi, de lett, istenem, nagy öröm, hogy ím a hatodik fiú is megkerült. Mindjárt mentek együtt a királykisasszonyért – mert közbe legyen mondva –, megtalálták az ezüstpoharat. Ezüstpohárból láncot verettek, a hattyú királykisasszonynak nyakába akasztották, s ím, az is visszaváltozott igazi képére.

No de a királyfinak sem volt maradása ott-hon. Ment a felesége s a kicsi fia után. Vele ment háromszáz lovaslegény: úgy vágattak be a várba. Most bezzeg nem mondta senki, hogy ágrólszakadt jövevény. De örült az asszony is, hogy az ura igazi királysarjadék, s csaptak nagy vendégséget. Hét nap s hét éjjel muzsikált a banda, akkor aztán felkerekedtek gyerekestül, mindenestül, s mentek Hattyú vitéz hazájába.

No, éppen jókor jöttek a király udvarába. Ott már állott a lakodalom. Egyszerre volt a lakodalmak az öt fiúnak s a leánynak. Újra megtartották Hattyú vitéz lakodalmát is. Hencidától Boncidáig folyt a bor s a pálinka. Még a sánták is járták, ahogy tudták. Tán még ma is járnak.

Aki nem hiszi, járjon utána.